

Mennyire mások?

Szakemberek a cigányság oktatásáról, élethelyzetéről

A minap *A cigány kultúra a jelenben* címmel, szakmai konferenciát rendeztek Zalaegerszegen, a Gönczi ÁMK-ban. Itt találkoztunk néprajzosokkal, pedagógusokkal, történészekkel, kik e kérdéskör egy-egy szeletét hozták közelebb hozzánk.

Nem véletlen, hogy összeállításunkat az oktatás témájával kezdjük. Hiszen, mint az *Bicskei Edit*, az Oktatási Minisztérium cigány oktatási referensének történeti áttekintéséből is kiderült, úgy tűnik e téren nem sok változás tapasztalható. Pedig már a századforduló idején igyekeztek mindent megtenni azért, hogy a cigány gyereket bevigyék az iskolába és ott is tartsák. Am ezek a törekvések, hosszabb-rövidebb idő után kudarcot vallottak, a szakember szerint azért, mert a problémát kizárólag oktatásirányítási kérdésként fogták fel. Majd az ötvenes és a hatvanas években, a nagy demográfiai hullám ismét e problémára irányította a fi-

16 évesen, ötödikes kisdiakek között

gyelmet, minthogy az oktatásból lemorzsolódottak közt igen nagy létszámban szerepeltek cigány származású gyerekek.

— *Úgy tetszik, mintha e gondok azóta is élnek...*

— Így igaz, évtizedeken át nem sikerült a problémák lényegét megragadni. Illetve a hatvanas években már felismerték, hogy nem lehet csak oktatáspolitikai eszközökkel lépni, többre több segítségnyújtásra van szükség. A cigány családokat kellene az intézkedésekkel a figyelem középpontjába állítani, s ez eredményre vezethet az oktatásban is. Am ezzel mindmáig adósak vagyunk.

— *Mind többet hallani a cigány gyermekek iskolai elkülönítéséről. Terjedőben ez a jelenség, vagy néhány, a híradásokban is megjelent esetről van szó?*

— Elkülönítés és elkülönítés között különbséget kell tenni. Amennyiben a szülő igénye alapján kerül erre sor, és a fejlesztést, tehetséggondozást szolgálja, akkor ez nem jelent elkülönítést. Cigány kisebbségi oktatás történik például a pécsi hatosztályos Gandhi-gimnáziumban, a budapesti Kalyi Jag roma nemzetiségű szakiskolában, vagy említhetem Zalában a **Csapi kollégiumot**, melyek a legjobb példák arra, hogy felkészült pedagógusok a diákok sajátosságaihoz igazodó s arra épülő programmal többletet nyújtanak az idejéről gyerekeknek. Tehát az ezen az alapon működő intézmények nem elkülönítettek. Ugyanakkor a nyilvánosságot kapott esetek, azaz a cigány osztályok, csoportok szülői igény nélküli megléte az oktatásban szegregációt, vagy sokkal inkább hibás nevelési gyakorlatot jelent, s ennek kezelése helyi megoldást kíván. A közoktatási törvény módosítása eredményeként, várhatóan szeptemberben elkezdődik a működését az oktatási jogok miniszteri biztosa intézmény, amelynek sok egyéb mellett, az is feladata lesz, hogy az oktatásban jelentkező diszkriminációs jelenségeket kiszűrje, s akár egy darab kockás papíron is jelzett észrevételeket vizsgálja.

— *Egyik legnagyobb gond az általános iskolákban, a cigánytanulók túlkorossága. Van-e valamilyen elképzelés ennek megoldására?*

— Amikor az oktatási rendszer átalakításáról beszélünk, akkor a szemléletformálásról is szó van. Fontos, hogy elfogadóbb legyen a másság, tehát az átlagtól akár pozitív, akár negatív értelemben elütővel szem-

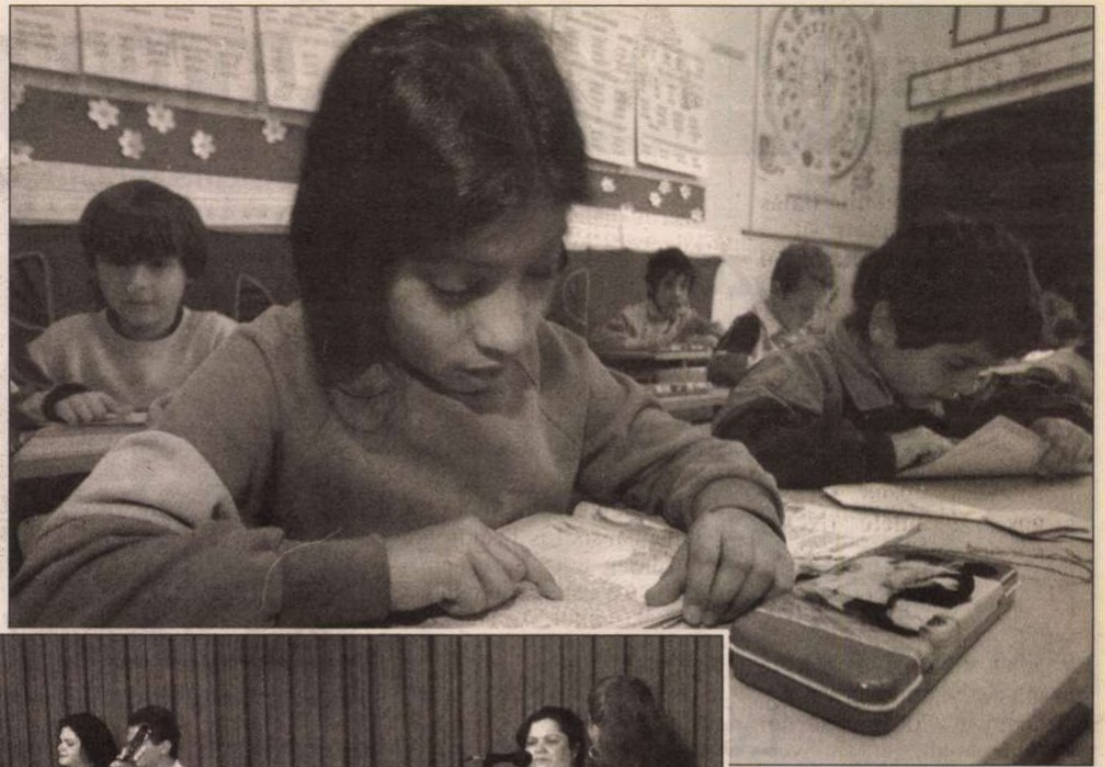
ben. Azok számára, akik még 16 évesen is az 5. osztály padjait koptatják, egy felzárkóztató, s szakmaszerzést is elősegítő intézményhálózatra lenne szükség. De fontos az is, hogy akiről kiderül, hogy tehetséges, folytathassa középiskolában a tanulmányait. Elsősorban szakiskolákban, szakmunkásképzőkben találunk magasabb létszámban cigányokat, elenyészően kevés a szakközépiskolában, illetve a gimnáziumban tanulók száma.

Cigány gyermekek a Csapi kollégiumban (felső képünk). A nagykanizsai Fehér Kígyók hagyományörző együttes (középső kép). Ismerkedés a szövésessel... A zalaegerszegi szakmai konferencia idején az intézményben munkabemutatóra is sor került (alsó képünk)

— *Hogyan viszonyulnak napjainkban a cigány családok gyermekeik iskoláztatásához?*

— A cigány családok egy részénél még ma sem igazán érték az intézményes nevelésben való részvétel, azonban mind többen felismerik a tudás értékének fontosságát. Sok esetben a szociális helyzet is gátja lehet gyermekek tanulásának, továbbtanulásának. Ezért is lényeges, hogy ösztöndíjrendszerrel, valamint a pedagógusok mentori hálózatának kialakításával segítsük a képzésben való eredményesebb részvételüket.

Sinkovics Eta



Sokféle kultúra

Szuhay Péter, a Néprajzi Múzeum munkatársa azt mondja, a cigányság számáról tényleges adat azért is nehéz mondani, mert létezik egy külső és egy belső beszéd arra nézvést, hogy valaki tágabb környezetében is, vagy csupán a saját közegében mondja magát cigánynak. Ma a tudomány álláspontja szerint, az a mérvadó, a társadalom kit tekint cigánynak. Az 1993/94-es Kemény István féle vizsgálat alapján hazánkban a cigányok létszáma 450-500 ezer s három nagyobb etnikai csoportra tagolódik. 71 százalék magyar anyanyelvű cigánynak, muzsikusként mondja magát. Az oláh cigányok, akik magukat romának vagy romnak mond-

Muzsikuskok nem vállalták

Megrendítő esetet láttam nemrég az egyik televíziós csatornán. A nevelőszülőktől a GYIVI elvette a kisgyermeket, azzal az indokkal, hogy a fiúcska együtt legyen, az egyébként értelmi fogyatékosok intézetében nevelkedő testvéreivel. Az adás végén végtelen elkeseredettséggel szólt a történetről *Diósi Ágnes*, a cigány nevelő szülői rendszer kezdeményezője, aki találkozásunkkor hozzátette azt is: szerencsére ritka az ilyen eset.

A pedagógus, szociológus elhivatottságú szakember öt évvel ezelőtt még a fővárosi GYIVI-vel közösen benyújtott s elnyert

pályázat alapján indította el a cigány nevelőszülői programot. Mindezt indokolta az is, hogy hazánk 1990-ben csatlakozott az ENSZ gyermeki jogokról szóló dekrétumához, amely rögzítette az etnikai hovatartozás szerinti kultúrában való nevelkedés jogát is. Diósi Ágnes felkereste azokat a családokat, amelyeket alkalmasnak tartott az állami gondozásból kikerülő kisgyermek nevelésére. A fogadtatás általában pozitív volt, bár találkozott olyan jómódú zenész cigányokkal, akik nem mondták ugyan, mégis úgy tetszett, rangjukon alulinak érezték, hogy őket egy intézmény ki-

képezze a feladatra, mely négy hónapos tanfolyamot jelent, és ilyen értelemben alkalmazottak legyenek. Pillanatnyilag 19 családban 35 gyermek nevelkedik, s úgy tapasztalja, szerető, befoгодó rokonság veszi őket körül. A program a fővárosban indult, s Diósi Ágnes nem tudja, lehet-e vidéki kiterjesztése. Ugyanis időközben szakított a GYIVI-vel, s most „társadalmi munkában” tartja a családokkal a kapcsolatot. Távozása vajon a rendszer elakadását is jelentheti?

— *Szeretném a gondolatot ébren tartani, mert bízom abban, hogy valamikor még újra lehet élesíteni.*

A zalai gondok kezelése

Teleki Lászlót, a nagykanizsai cigány kisebbségi önkormányzat elnökét, országos alelnököt a zalai helyzetről kérdeztük. A megyében mintegy 18 ezer cigány lakos él, s úgy véli, az utóbbi időben, ha kis mértékben is, de helyzetükben némi változás érzékelhető. A tennivalók sorában véleménye szerint, legfőkébb az oktatásra kell orientálódni.

— *Az elmúlt évek tapasztalatai azt bizonyítják, ez vezethet a megoldáshoz. A tanulók felzárkóztatása és a tehetséggondozás terén előbbre tudunk lépni. 1996-ban ilyen céllal dolgoztunk ki, s alkalmaztunk a kanizsai iskolákban egy pedagógiai rendszert, amelynek eredmé-*

nyeként 17 cigány tanuló jár különböző középiskolákba. Tavaly ugyancsak Kanizsán, a tanulást segítő, hétvégi kollégiumot indítottunk, de hangsúlyozom, ezek a programok másutt is alkalmazhatók.

A legutóbbi helyhatósági választások során 34 zalai településen jött létre cigány kisebbségi önkormányzat, a korábbi nyolccal szemben. Fontos ez számukra, mert közvetlenül képviselhetik a cigány lakosság érdekeit, akár az oktatás, akár a foglalkoztatáspolitikai területén. Szintén e feladatok összpontosítására tömörült társulással 28 cigány kisebbségi önkormányzat.

— *A legnagyobb gondot a munkanélküliség jelenti. A megyei munkaügyi központtal átképzési lehetőségekkel próbálunk a helyzeten javítani. Velük és a szombathelyi regionális átképző központtal Kanizsán és Egerszegen roma asszisztens-képzőt indítottunk. A közeljövőben pedig asztalos, kárpitos szakmák megszerzésére nyílik lehetőség, de továbblépést jelenthet a vállalkozások beindításához a kedvező pénzügyi feltételek megteremtése.*

Teleki László szerint a cigányság egészségügyi helyzete ugyancsak alapos orvoslást igényel, igazolja ezt, egy általa készített felmérés is. Úgy véli, a problémákat kezelni kell, melyekhez eddig is sok támogatást kaptak a megyei önkormányzattól.

ják, arányszáma 21 százalék, a beások csoportja (román anyanyelvű) pedig nyolc százalék. A cigányság meghatározásánál koránsem belső választásról, inkább külső kijelölésről van szó. Amit példáz az is, hogy igen kicsi a valószínűsége a csoportok közötti házasságnak. A közöttük lévő eltérés a hatalomhoz, a politikához s a gazdasághoz való viszonyukban is megmutatkozik. Az oláh cigányok szemrehányást tesznek a magyar cigányoknak azért, mert elfelejtették a nyelvüket, az ősi kultúrát, s igyekeznek alkalmazkodni a helyi értékrendhez. Persze, mondja a néprajzos, nem biztos, hogy „az élet mindig ősi”, hiszen sok dolog terjedt el, amit mások régeinek mondanak. Az is tény, hogy az oláh cigányok nagyobb szükségét érzik az önkifejlesztésnek. A cigányok társadalmi hierarchiáját tekintve, vannak, akik saját szegénységüket, a sok gyereket, a rossz életkörülményeket etnizálják. A velük való azonosítás ellen küzd, ruházattal, ékszerrel demonstrálva, egy vékony, meggazdagodott réteg. Suhay Péter szerint a szegénység és a gazdaság szintjén is közeledhet egymáshoz a különböző etnikai csoportok kultúrája.

AKIK AZ ÖSSZEÁLLÍTÁSBAN SZEREPELNEK



Diósi Ágnes



Suhay Péter



Bicskei Edit



Teleki László